

Александар М. Новаковић*

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за србистику

Емилија Г. Јовић

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за руски језик и књижевност

АНАЛИЗА И КЛАСИФИКАЦИЈА ГРЕШАКА СТУДЕНАТА ИЗ РУСИЈЕ НА ПОЧЕТНОМ НИВОУ УЧЕЊА СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ

Предмет овога рада је анализа и класификација грешака на почетном нивоу учења српског језика као страног. Као грађа за истраживање коришћени су завршни тестови ученика из Русије који су четири академске године похађали наставу српског језика у Центру за српски као страни и нематерњи језик при Филозофском факултету у Нишу. У раду су коришћене дескриптивна метода, метода теоријске анализе и метода компарације. Резултати су показали да је највећи број забележених грешака интралингвалне природе – начињене су и на морфолошком и на синтаксичком и на ортографском нивоу. Грешке интерлингвалне природе забележене су на сва три нивоа, при чему највећи број грешака настаје услед реинтерпретације, а нешто мањи број услед дејства супердиференцијације и недиференцијације.

Кључне речи: анализа грешака, интерлингвалне и интралингвалне грешке, српски као страни језик

1. Увод. Учење страног језика представља сложену активност чија реализација захтева континуиран и предан рад ученика и наставника. Успешност у учењу страног језика условљена је многим факторима – узрастом и мотивисаношћу ученика, нивоом на коме се језик учи, квалитетом наставних материјала, бројем часова, а може се утврдити или тестирањем или предузимањем одређеног говорног чина. Другим речима, сврха учења језика јесте овладавање језичким и граматичким компетенцијама неопходним за успостављање комуникације на страном језику. Таква реализација страног језика неминовно је праћена језичким грешкама, које се, у складу са различитим класификацијама, могу поделити према језичком нивоу на коме су учињене, према начинима испољавања или смеру деловања. Грешке могу бити узроковане природом језика који се учи и његовим специфичностима, као и утицајем матерњег језика. Како би се настава страног језика унапредила, а наставници прилагодили свој рад ученицима са одређеног говорног подручја, неопходно их је константно сагледавати, анализирати и објашњавати.

* aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

Пракса у настави српског као страног језика показује да странци који уче српски језик имају великих потешкоћа у настојању да га савладају, а узрок лежи у сложености граматичког система – постојању фонетског принципа у правопису, седмопадежног система, релативно слободног реда речи у реченици, великог броја изузетака од правописних правила итд. Међутим, када се наведеним особеностима српског језика дода интерференција са матерњим језиком, постаје јасно зашто долази до појаве (не)карактеристичних грешака приликом учења српског језика. Већи број странаца који у последњих двадесет година долази у Републику Србију и учи српски језик, из приватних или пословних разлога, пружио је могућност наставницима и истраживачима да спроведу детаљне анализе начињених грешака, узимајући у обзир специфичности матерњег језика ученика. Како је настава српског језика као страног још увек у повоју, од велике је важности предузимање ове врсте истраживања која ће показати специфичности рада са ученицима са одређених језичких простора.

Од свог оснивања (2013) до данас наставу у Центру за српски као страни и нематерњи језик при Филозофском факултету у Нишу похађали су (и похађају) ученици/студенти из читавог света – од Јапана, Јужне Кореје и Кине, преко Турске, Бугарске, Румуније, Албаније, Немачке, Француске, Шпаније, до Сједињених Америчких Држава, Мексика, Перуа и Чилеа. Ипак, највећи број ученика долази из Русије, са чијим универзитетима Универзитет у Нишу има потписане уговоре о сарадњи. Директан рад и контакт са ученицима из Русије показао је да, упркос томе што оба језика имају исто (словенско) порекло, долази до појаве већег броја грешака које је потребно анализирати, класификовати и објаснити. Из тог разлога аутори ове студије ће покушати да на основу сагледавања писаног корпуса ученика из Русије изведу одређене закључке који би помогли наставницима српског језика као страног да боље организују своју наставу.

Рад је подељен на шест делова. Након уводних разматрања сагледана је типологија грешака у учењу страног језика. У трећем поглављу дат је преглед претходних истраживања у вези са класификацијом језичких грешака при учењу српског као страног језика, док се у четвртном поглављу анализирају и објашњавају оне које су начинили студенти из Русије током израде завршног теста. У петом поглављу је спроведена дискусија, док су у шестом поглављу изведени најважнији закључци.

2. Грешке у учењу страног језика. Учење језика, као и било која друга људска активност, подразумева појаву грешака. До језичке грешке долази услед неуспешне примене научених језичких образаца. Језичком грешком се сматра свако уочено одступање од стандарднојезичке норме (Вавић 2018: 584). У примењеној лингвистици истраживачи се баве *анализом грешака*, покушавајући да открију узроке, природу и последице начињене језичке грешке (DŽEJMS 1998: 1). Циљ таквих анализа јесте изналажење различитих стратегија ради њиховог предупређења. Селинкер (1969) сматра да су језичке грешке значајне из три разлога: 1) показују напредак ученика у савладавању језика; 2) показују проучаваоцима како се језик учи, и 3) помажу самом ученику да боље сагледа себе и своје учење језика.

Језичке грешке већ више деценија заокупљају пажњу научника и истраживача. Из тог разлога се појавио већи број подела језичких грешака. Тоуч (1986) говори о грешкама које се појављују на различитим језичким нивоима, разликујући

фонолошке, морфолошке, лексичке и синтаксичке грешке. Наведеним грешкама К. Кончаревић (2004: 86) додаје ортографске, лингвокултуролошке и комбиноване. Кордер (1975) прави разлику између систематских и несистематских грешака. Прве откривају учениково досадашње знање језика, док друге настају случајно (услед умора или узбуђења). Међутим, истраживачи примећују да постоје два главна извора свих језичких грешака у учењу страног језика. Први јесте међујезички утицај (*језички трансфер*) између матерњег језика ученика и страног језика. Такве грешке називају се *интерјезичким* и најчешће се везују за позитиван или негативан трансфер матерњег у страни језик (FRAJS 1945; LADO 1957). Бабић (2016) пише о постојању позитивног трансфера, до кога долази услед сличности двају језика, и негативног трансфера, који је последица њихове различитости. Кончаревић (2004: 86) запажа да постоје различити облици интерферентних грешака: *недиференцијација*, *супердиференцијација* и *реинтерпретација*. До појаве грешака недиференцијације долази услед неразликовања одређених језичких особина у страном језику из разлога што те особине у матерњем језику нису диференцијалне природе. Грешке супердиференцијације појављују се у оним случајевима када ученик у страни језик уноси особине које му нису својствене, али су присутне у матерњем језику. Грешке реинтерпретације настају када се одређене језичке особине које постоје у оба језика интерпретирају на начин карактеристичан за матерњи језик.

Насупрот интерјезичким грешкама појављују се *интрајезичке* (унутарјезичке) *грешке*² које настају као последица учења страног језика и његових специфичних особина, зато што ученици: 1) настоје да упросте језички систем језика који уче (користећи једноставније форме); 2) хипергенерализују научена правила; 3) хиперкоригују; 4) погрешно науче језичке обрасце; 5) фосилизују своје грешке и користе погрешне форме од самог почетка учења језика; 6) избегавају употребу одређених образаца (DALI-BART 1974; TOUČ 1986).

3. Претходна истраживања. На српском говорном подручју више аутора се бавило питањем анализе грешака и њихове класификације: MILOŠEVIĆ 2016; BABIĆ 2016; PERIŠIĆ ARSIĆ 2016, ĐORĐEVIĆ 2017; SUDIMAC 2019, 2020. Милошевић (2016) се у свом раду бави типологијом граматичких грешака руских говорника при усвајању српског језика, користећи два приступа граматици: формални и функционални. Након детаљног прегледа могућих класификација грешака, аутор користи преписке Александра Белића и Георгија Остроготског, сачуване у Архиву САНУ, односно тестове српског језика руских говорника решаване у Центру за српски као страни језик при Филолошком факултету у Београду. Истраживање је показало да се све грешке руских говорника могу поделити на интерлингвалне (међујезичке) и интралингвалне (унутарјезичке) грешке. У прву групу грешака аутор је сврстао: неразликовање рода у облицима множине, изостављање облика помоћног глагола *јесам* у функцији копуле и прилошког предиката, грађење облика перфекта без помоћног глагола *јесам*, грађење облика трећег лица јединине перфекта помоћног глагола с помоћним глаголом *јесам*, употреба помоћног глагола *јесам* при грађењу презента, грешке у грађењу и употреби аориста, грешке у грађењу и употреби футура I и II, односно уношење конструкције типа *мы с тобой*, ред речи у реченици по узору на партиципске конструкције с трпним глаголским придевом, слагање мно-

2 Ричард (1975) их дефинише као грешке настале под утицајем самог језика који се учи.

жинских облика заменица у односним реченицама са глаголима у облику јединине, употреба именичких облика после предлога *између* и *међу*, коришћење инструментала у функцији допунског предикатива, грађење облика генитива и датива помоћу наставака из руског језика, грешке у рекцији глагола по узору на руски језик, грешке у употреби генитива и акузатива у функцији правог објекта, грешке у изражавању категорије аниматности, увођење односних реченица са значењем припадања помоћу релативне заменице *који*, грешке у метафоричкој употреби предлога *у* и *из*, док је у другу групу уврстио: замену падежних облика за означавање места и правца кретања, грешке у употреби глаголског вида и присвојних заменица, као и грешке у творби речи и облика. Такође, аутор примећује да су интерлингвалне грешке бројније у односу на интралингвалне, што је последица сличности система руског и српског језика на формалном плану.

Бабић (2016) у својој докторској дисертацији идентификује унутарјезичке грешке и систематизује их према језичким нивоима, типовима, морфолошким и синтаксичко-семантичким моделима, а затим их описује и, тамо где је то могуће, проналази узроке њиховог настанка. Захваљујући писаним текстовима ученика почетних курсева у Центру за српски језик као страни при Филозофском факултету у Новом Саду, ауторка је анализирала грешке у творби глаголских облика (презента, партиципа актива, перфекта, потенцијала, футура I, императива, инфинитива), конгруенцији између субјекта и предиката (грешке у наставку за лице и број, грешке у наставку за род и број, грешке у наставку за род и број у именском делу предиката) и у употреби зависних падежних облика.

Питањем анализе грешака на морфосинтаксичком и лексичком нивоу приликом учења српског језика као страног бавила се и Перишић Арсић (2016). Предмет анализе у раду јесте материјал за тестирање (аудио-снимци и писмени задаци) матерњих говорника италијанског језика који су у периоду од 2010. до 2014. године похађали течајеве српског језика у Међународном културном центру „Полскикот” у Торину. Ауторка је грешке странаца такође поделила на ортографске, морфолошке, лексичке и синтаксичке, уочавајући да настају као последица интерференције италијанског језика и појаве хипергенерализације – уопштавања и примењивања научног правила чак и тамо где оно не важи.

Ђорђевић (2017) у своме раду анализира грешке словачких матерњих говорника на почетном нивоу учења српског језика као страног, настале као последице интерференције матерњег језика. Ауторка издваја грешке приликом усвајања ћирилице (мешање фонема /ц/ и /с/, /п/ и /р/, /б/ и /в/, /х/ и /г/, /и/ и /и/), спојеног и одвојеног писања речи, супституције фонема /ћ/ и /ђ/, /ћ/ и /ч/, /у/ и /и/, изговора фонеме /в/, одређивање рода, грађење првог лица јединине и множине презента и неправилна употреба предлошко-падежних конструкција *до* + *генитив* уместо *у* + *акузатив*, као и *из* + *генитив* уместо *од* + *генитив*.

Судимац (2019) из угла примењене лингвистике говори о најчешћим грешкама приликом усвајања српског језика на почетном нивоу од стране студента румунске националности који су наставу похађали при Центру за српски као страни и нематерњи језик Филозофског факултета у Нишу. Ауторка је све грешке класификовала према језичким нивоима – ортографски, морфолошки, лексички и синтаксички, дајући детаљну експланацију сваке начињене грешке. Примећује да су студенти највише грешака начинили у вежбањима којима се проверавало познава-

ње падежног система, затим ћириличног писма, те у употреби основних глаголских времена и у конгруенцији. Квантитативна анализа је показала да су грешке последица утицаја матерњег, румунског, језика, односно карашевских говора. У другом раду, Судимац (2020), сагледава грешке на фонолошком и ортографском плану студена-та којима су матерњи језици литвански, јапански, енглески и бугарски. Резултати спроведеног истраживања показују да су грешке на фонолошком нивоу настале под утицајем матерњег језика студената, док су грешке на ортографском плану последица постојања двају писама, односно тежине самог система српског језика.

4. Методологија истраживања

4.1. Предмет истраживања. Друштвено-историјске прилике на почетку XXI века утицале су да се појави реална потреба за осавремењавањем наставе српског језика као страног. Наиме, развој програма мобилности студената, повољније економске прилике, стабилни спољнополитички односи између Републике Србије и држава у Европи и осталом делу света, као и богато културно-историјско наслеђе, утицале су да странци Србију препознају као дестинацију свог привременог или сталног боравка. Како би што боље упознали живот у Србији и њену баштину, странци радо похађају курсеве српског језика (као страног). Важно место у реализацији ове врсте наставе припада центрима при универзитетима у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу, на којима се пажња подједнако посвећује теоријским и практичним питањима, односно анализира наставна пракса и предочавају могућа решења ради њеног усавршавања. С обзиром на разнолике потребе странаца (наставак студирања, пословне активности, живот у породичној заједници), неизоставан сегмент свих курсева је и полагање теста знања ради издавања потврде/сертификата о познавању српског језика на одређеном нивоу. Захваљујући успешно положеном тесту странци потврђују свој рад и постају мотивисанији да наставе са учењем језика, док наставницима тестови представљају драгоцен извор сазнања о настави и о значајним методичким импликацијама за њено усавршавање. Стога је предмет овога рада анализа грешака начињених у завршном тесту знања студената из Русије на ортографском, морфолошком, синтаксичком и лексичком плану, њихов опис и типолошка класификација.

4.2. Циљ и задаци истраживања. Циљ овога рада је да се на конкретном писаном корпусу идентификују најчешће грешке русофоних говорника, као и да се изврши њихова дескрипција, експланација и типолошка класификација, а која би се могла применити у настави, креирању нових тестова и наставних материјала. На основу дефинисаног предмета и циља истраживања, одређени су следећи истраживачки задаци:

1. Идентификовати језичке грешке поређењем забележених форми са формама српског стандардног језика.
2. Систематизовати грешке према језичким нивоима (морфолошком, синтаксичком, лексичком и ортографском).
3. Описати и објаснити интерлингвалне и интралингвалне грешке, као и могуће узроке њиховог настанка.

4.3. Методе и узорак истраживања. Према дефинисаном предмету, циљу, постављеним задацима у истраживању смо користили дескриптивну методу, методу теоријске анализе и методу компарације. Грађа за ово истраживање прикупљена је у Центру за српски као страни и нематерњи језик (при Департману за србистику) на Филозофском факултету у Нишу током четири академске године: 2015/2016, 2016/2017, 2017/2018. и 2018/2019. Наиме, захваљујући уговорима о сарадњи између Универзитета у Нишу и универзитета/факултета у Белгороду (Русија)³, већи број студената узраста од 19 до 25 година долази у Ниш и, између осталог, похађа курсеве српског језика као страног у Центру. Како би ускладили обавезе на својим („новим“) факултетима са обавезама у Центру, студенти наставу српског језика похађају четири пута недељно, односно 56 пута у току једног семестра. Важно је поменути да неки од студената већ имају одређена предзнања о српском језику, српској култури и историји. Током курса користе уџбеник *Реч по реч* Института за стране језике, пратећу радну свеску и аудио-материјале. На самом крају курса студенти полажу тест који се састоји из два дела: решавања теста и вођеног разговора (којим наставник проверава вербалне могућности ученика).

Грађа за ово истраживање је управо ексцерпирана из завршних тестова које су студенти попуњавали на самом завршетку курса ради полагања испита и/или добијања сертификата о познавању српског језика као страног. Укупно је анализирано 25 тестова коришћених током провере знања српског језика на А1 нивоу.

Табела 1. Број студената и тестова током четири академске године

Академска година	2015/2016.	2016/2017.	2017/2018.	2018/2019.
Број тестова	6	6	6	7

Свих десет питања, радних налога и задатака у тесту усклађено је са препорукама изнетим у Заједничком европском оквиру за учење језика. Од студената се очекивало да успешно ураде диктат, препишу латинични текст ћирилицом, одговоре на питања у вези са краћим текстом, употребе одговарајући падеж, напишу правилан облик личне заменице, употребе компаратив или суперлатив у реченици, пребаце реченицу у одговарајуће време, направе питања и напишу неколико реченица о себи.

5. Анализа и интерпретација. Анализа гореописане грађе показала нам је да су ученици српског језика као страног најчешће грешили на морфолошком и ортографском нивоу, док је много мање било грешака на синтаксичком нивоу. Такође, уочене су интралингвалне и интерлингвалне грешке, чији су узорци недиференцијација, супердиференцијација и реинтерпретација. Имајући у виду такво чињенично стање, у наредним поглављима ћемо дати анализу грешака према нивоу на коме су се испојиле, односно према типу и узроку који је довео до њиховог настанка.

5.1. Анализа грешака на морфолошком нивоу. Највећи број грешака ученици из Русије су починили на морфолошком нивоу. Имајући у виду специфичности

3 Уговори о сарадњи доступни су на веб-адреси: <https://www.ni.ac.rs/saradnja/ugovori-o-saradnji>.

морфолошког система српског и руског језика, примећујемо да до појаве грешака долази у појединим морфолошким категоријама, као што су: грађење глаголских облика и образовање падежних облика. Притом, последица су међусобног утицаја матерњег језика, односно недовољне савладаности страног (српског) језика.

5.1.1. Интерлингвалне (међујезичке) грешке

Грешке чији је узрок недиференцијација. Знајући да до грешака недиференцијације долази у оним случајевима када ученик не разликује језичке особине у страном језику, које у матерњем нису разликовне природе, као типске грешке уочили смо⁴:

а) Грађење облика перфекта без употребе помоћног глагола *јесам*:

(1) *Прошле године *летовали у Грчкој.* (2)

*В прошлом году мы провели лето в Греции.*⁵

(2) *Јасмина *била у Италији пре две године.* (4)

Ясмина была в Италии два года назад.

б) Изостављање облика помоћног глагола *јесам* при формирању питања у перфекту:

(1) *Где *били јуче?* (1)

Где вы был вчера?

(2) *Како *научила песму?* (1)

Как ты выучила песню?

(3) *Како *она дошла на посао?* (2)

Как она пришла на работу?

Наведене грешке у грађењу облика прошлог времена последица су разлике између овог времена у српском и руском језику, због чега ученици нису (пажљиво) уочили разликовну функцију коју има помоћни глагол *јесам* у српском језику. Наиме, перфекат у српском језику и руско прошло време разликују се и по томе што је перфекат у нашем (српском) језику сложен глаголски облик (састављен од презента помоћног глагола *јесам* и радног глаголског придева)⁶, а руско прошло време прост глаголски облик.

в) Изостављање облика помоћног глагола *јесам* у функцији копуле именског, придевског или прилошког предиката:

(1) *Ово *велик и добар универзитет.* (4)

4 Бројем у загради означава се фреквенција понављања наведене грешке.

5 Превод на стандардни руски језик који дајемо након истакнуте грешке требало би да помогне читаоцима (који никада нису имали контакт са руским језиком) да боље разумеју међујезички утицај и узрок(е) настанка појединих грешака.

6 В. PIPER, KLAJN 2013.

Это большой и хороший университет.

(2) Дошла *у Ниш као студент. (1)

Я приехала в Ниш как студентка.

(3) Живим у Нишу који *леп град. (4)

Я живу в красивом городе Нише.

(4) Лепо нам *у Нишу. (1)

Нам приятно в Нише.

Примећујемо да су наведене реченице изражене глаголом у садашњем времену. И ова грешка последица је разлика које постоје између матерњег (руског) језика и страног (српског) језика и чињенице да се у току развоја руског језика облик презента помоћног глагола *быть* изгубио. Између руског и српског именског, придевског и прилошког предиката постоји разлика у томе што се у српском језику помоћни глагол *бити* употребљава у свим облицима, а у руском помоћни глагол *быть* не налазимо у садашњем времену (ТОŠOVIĆ 1988: 299, 372).

Грешке чији је узрок супердиференцијација. Супердиференцијација представља појаву у језику по којој ученик уноси у страни језик који учи оне особине које му нису својствене, али постоје у матерњем језику. С обзиром на сложеност морфолошког система једног и другог језика, а и заједничко (словенско) порекло, грешке чији је узрок супердиференцијација код руских говорника су честе и у вези са категоријама речи, падежима и глаголским облицима.

а) Грешке у грађењу перфекта:

(1) Прошле године ја *летовал у Грчкој. (2)

В прошлом году я провел лето в Греции.

(2) Јасмина *бил у Италији пре две године. (2)

Ясмина была в Италии два года назад.

(3) Марко *учил сваког дана. (2)

Марко учился каждый день.

б) Употреба погрешног облика партиципа перфекта:

(1) *Кувал сам пријатељима. (5)

Я готовил еду друзьям.

(2) Ја сам *жил у хотелу. (4)

Я жил в гостинице.

(3) Ја сам *бил у Народном позоришту. (4)

Я был в Национальном театре.

(4) *Ја сам *постал студент.* (5)

Ја стал студентом.

Разлика у образовању перфекта у српском и прошлог времена у руском узрок је појављивања наведених грешака. Док се у српском језику перфекат гради помоћу презента помоћног глагола *јесам* и радног глаголског придева (са наставцима за обележавање рода), у руском се успоставља помоћу суфикса *-л*⁷, те наставака за род: *Ø* – нулти наставак (мушки род), *-а* (женски род), *-о* (средњи род) и за множину *-у* („јери”), који се додају основи инфинитива прошлог времена (ТОŠOVIĆ 1988: 304).⁸ У наведеним примерима, говорници руског језика су по угледу на начин образовања прошлог времена у матерњем језику покушали да образују перфекат у српском језику изостављајући помоћни глагол *јесам*, односно користећи форму радног глаголског придева са наставцима из руског језика.

Грешке чији је узрок реинтерпретација. Анализа грађе нам је показала да су грешке чији је узрок реинтерпретација последица сличности морфолошког система српског и руског језика, посебно на плану падежног система и глаголских облика. Велики број заједничких особина морфолошког система оба језика манифестује се на тај начин што их ученици интерпретирају на начин карактеристичан за матерњи језик.

а) Грешке у образовању генитива једнине:

(1) *Ако није уморан, после *вечери иде са друговима у кафић или у кафану.* (2)

Если он не устал, то после ужина ходит с друзьями в кафе или в ресторан.

До појаве грешке у образовању генитива једнине именице *вечера* дошло је услед појаве лажних парова. Наиме, и у српском и у руском језику наведена именица је по својој форми веома слична – именица *вечера*⁹ у српском језику означава врсту obroka (која се сервира увече), док се у руском језику именицом *вечер* означава део дана. У српском језику поменута именица је женског рода, док је у руском мушког рода. Чињеница да у оба језика постоји лексема вече са разликом у значењу – рус. вече означава окупљање групе грађана ради решавања неког друштвеног питања, као и само место окупљања. Такође, у руском језику постоји и посебна лексема женског рода *вечеринка* (означава вечерње окупљање ради забаве). Све то нас доводи до закључка да су под утицајем матерњег језика говорници продуковали генитивну форму користећи наставак *-и*, који је карактеристичан за образовање генитива именица женског рода.

б) Грешке у образовању генитива у партитивним конструкцијама:

(1) *После посла се враћа кући аутобусом око девет *сатов.* (4)

После работы он возвращается домой на автобусе около девяти часов.

7 Не смемо изгубити из вида да у руском језику није извршена гласовна промена *прелазак л у о*.

8 Иако „и у српскохрватском језику перфекат може да буде прост облик, и то само онда када се ради о тзв. *крњем перфекту*”, врло тешко се тим обликом могу пренети на руски језик све конотације које у себи он садржи (ТОŠOVIĆ 1988: 304).

9 У руском језику се као преводни еквивалент користи именица мушког рода *ужин*.

Значење партитивности се и у руском и у српском језику уско везује за облик генитива (PIPER, KLAJN 2013: 337; TOŠOVIĆ 1988). С обзиром на то да се и у једном и у другом језику користи ова форма након бројева већих од пет, у наведеном примеру је реч о реинтерпретацији. Наиме, говорници руског језика су, сходно карактеристикама матерњег језика, у датој конструкцији употребили наставак генитива множине *-ов*.

в) Грешка у образовању локатива:

(1) *Ја сам била у *Москве.* (5)

Ја била в Москве.

Као не тако честа грешка у анализираним тестовима појавила се грешка у образовању локатива једнине са месним значењем. У српском језику се као наставци за грађење локатива појављују наставци: *-у* за мушки и средњи род, односно *-и* за женски (PIPER, KLAJN 2013). У руском језику именице сва три рода чија се основа не завршава на *[-иј-]* (каква је именица *Москва*) имају наставак *-е* у локативу једнине (PIPER, STOJNIC 2002: 57). У наведеном примеру дошло је до употребе наставка за локатив који се користи у руском језику.

г) Грешке у грађењу 3. лица једнине презента:

(1) *Марко *учит сваког дана.* (2)

Марко учится каждый день.

(2) *Она *волит да гледат филмове.* (3)

Она любит смотреть фильмы.

Глаголи *учити*, *волети*, *гледати* (*смотреть*) се у руском језику мењају по другој промени (TOŠOVIĆ 1988: 291–292). Основна карактеристика ове промене глагола јесте да се у 3. лицу једнине презента користи наставак *-ит*. Како наведени наставак не постоји ни у једној промени глагола у српском језику, закључујемо да је у питању грешка настала услед реинтерпретације познатог правила из матерњег (руског) језика.

5.1.2. Интралингвалне (унутарјезичке) грешке. Интралингвалне (унутарјезичке) грешке представљају саставни део процеса учења страног језика. Ричард (1975: 173) дефинише их као грешке које су настале под утицајем самог језика који се учи и које произилазе из сложености језичког система, односно интерференције чешће употребљаваних научених елемената на оне који се ређе употребљавају. Анализа грађе показује да највећи број интралингвалних грешака настаје на плану употребе падежних облика и глаголских времена, при чему је уочљива разлика у броју интерлингвалних и интралингвалних грешака, у корист других.

а) Грешке у образовању генитива:

(1) **Сам студент белгородског *державног Технолошког *универзитету.* (1)

Ја студент Белгородского государственного технологического университе-

та.

У датом примеру не можемо говорити о реинтерпретацији као узроку настанка грешке зато што се и у српском и у руском језику користи наставак *-а* у генитиву једнине именице мушког рода.

(2) *Аутобус се налази поред *ауто.* (2)

Автобус находится рядом с автомобилем.

„У нормативним приручницима писање префиксоида и страних формана-та део је теме посвећене састављеном и растављеном писању речи” (ZELJIĆ 2017: 374). Како употреба префиксоида и страних форманата није предвиђена *Заједничким европским оквиром* на почетном нивоу учења језика, начињена грешка у вези са образовањем и употребом генитивне форме *аута* последица је непознавања морфолошке и лексичке структуре српског језика.

б) Грешка приликом употребе акузатива множине личне заменице *ви*:

(1) *Јуче смо видели *ваши пријатеље.* (2)

Вчера мы видели ваших друзей.

в) Грешка у формирању деоног генитива:

(1) *Обично се враћа кући аутобусом око осам *сата.* (2)

Обычно он возвращается домой на автобусе около восьми часов.

(2) *Имам много *пријатеље у Нишу и ми обично *иду на кафу.* (3)

У меня много друзей в Нише и мы обычно ходим пить кофе.

(3) *Породица Петровић *имае *четири чланови породици.* (1)

(4) *Породица Петрович има 4 *чланова.* (2)

Семья Петрович состоит из четырех членов.

(5) *После се враћа кући аутобусом око девет *сат.* (2)

С работы он возвращается домой на автобусе около девяти часов.

(6) *Ја имам двадесет *године.* (1)

Мне двадцать лет. (акузатив)

Значење партитивности представља једну од старих и врло добро сачуваних значења које генитив не дели ни са једним другим падежом. Синтагма са партитивним значењем може бити исказана генитивом множине, након бројева *пет* (и више), односно генитивом једнине након бројева *два*, *три*, *четири* (уз које је именица некада стајала у двојини). Стога можемо закључити да је грешка унутарјезичке природе, а да њена реализација подсећа на процесе хиперкорекције коју чине матерњи говорници српскога језика (в. NOVAKOVIĆ 2016).

г) Грешке у образовању инструментала:

(1) *Хлеб сече оштрим *ножевом.* (1)

Хлеб режется острым ножом.

(2) *Обично *нетаком после *вечери иде са *другову.* (2)

Обычно по пятницам после ужина он ходит с друзьями.]

(3) *Обично петком после *вечера иде са *другови.* (1)

Обычно по пятницам после ужина он ходит с друзьями.

д) Употреба одричног облика глагола *имати*:

(1) *Ти сада *не имаш вунени капут.* (8)

(2) *Ти сада *нећмаш вунени капут.* (2)

(3) *Ти сада *си неимати вунени капут.* (3)

Теперь у тебя нет шерстяного пальто.

ђ) Употреба погрешног облика 1. лица једнине презента глагола *желети* (*волети*), *звати се*, *доћи*, *живети*:

(1) *А ове године *волемо да идем у Шпанију.* (2)

*А ове године *волетим да идем у Шпанију.* (2)

И в этом году мы хотели бы поехать в Испанию.

(2) *Ја се *зовим Марина.* (1)

Меня зовут Марина.

(3) *Ја *дођим сада.* (1)

Я приду сейчас.

(4) *Ја *живем у Србији.* (1)

Я живу в Сербии.

е) Употреба погрешног облика 3. лица једнине презента глагола *учити*, *волети*, *звати (се)*:

(1) *Марко *уче сваког дана.* (2)

Марко учится каждый день.

(2) *Она много *воле да гледа филмове.* (2)

Она очень любит смотреть фильмы.

(3) *Мајка се зови Светлана.* (1)

Матъ зовут Светлана.

ж) Употреба погрешног облика 3. лица множине презента:

(1) Данас они *разговоре о школи. (2)

Сегодња они говорају о школи.

(2) Младић и девојка *питају кафу. (2)

Молодой мужнина и девојка пьют кофе.

(3) У дворишту они *разговоре о школи. (2)

Во дворе говорају о школи.

(4) Петровићи *живи у малом стану у центру Ниша. (1)

(5) Петровићи *живу у малом стану у центру Ниша. (2)

Семља Петровић живет в маленькой квартире в центре Ниша.

У образовању 3. лица множине презента глагола пете врсте у руском језику користе се наставци *-ют, -ут* (TOŠOVIĆ 1988). У српском језику се паралелно користе наставци *-е, -у, -ју* (PIPER, KLAJN 2013). С обзиром на чињеницу да наведена грешка није била честа, можемо закључити да је узрок недовољна усвојеност глаголског система на почетном нивоу учења српског језика као страног.

з) Грешке у грађењу футура I:

(1) Ми ћемо *будимо на путовању. (2)

Мы будем в поездке.

(2) Они ће *разговорите о школи сутра. (3)

Они завтра будут говорить о школе.

(3) *Бичеме на излету. (3)

Мы будем в поездке.

У оба језика будуће време може имати две форме: у руском је просто и сложено време, а у српскохрватском *футур I* и *футур II* (TOŠOVIĆ 1988: 302; PIPER, KLAJN 2013: 172, 174). У руском језику се просто будуће време гради помоћу глагола са истим наставцима које имају глаголи несвршеног вида у садашњем времену, док се у српском језику будуће време (*футур I*) гради од енклитичког облика помоћног глагола *хтети* и инфинитива. У датим примерима не можемо оспорити утицај матерњег језика на употребу презента при формирању будућег времена. Међутим, употреба одговарајућег облика помоћног глагола *хтети* пре облика презента, говори нам да је у питању унутарјезичка грешка.

и) Грешке у образовању компаратива:

(1) Бурек је *добре у Нишу него у Београду. (2)

Бурек лучше в Нише, чем в Белграде.

- (2) *Зима *топлу у Нишу него у Белгороду. (2)*

Зима в Нише теплее, чем в Белгороде.

- (3) *Храна је *скупће у Србији него у Бугарској. (2)*

Еда в Сербии дороже, чем в Болгарии.

5.2. Анализа грешака на синтаксичком нивоу. Анализом грађе утврдили смо да су на почетним нивоима учења српског језика ученици најмање грешака начинили на синтаксичком нивоу: у употреби падежа, функцијама појединих речи у реченици и погрешаном реду речи у реченици. Имајући у виду Заједнички европски оквир за учење језика, препоручено је да се на нивоима А1 и А2 обрађују „простији” садржаји из области синтаксе: састављање просте синтагме са правилном конгруенцијом, простих реченица у упитном, потврдном или одричном облику.

5.2.1. Интерлингвалне (међујезичке) грешке

Грешке чији је узрок супердиференцијација

а) Грешке у образовању правилног облика компаратива и суперлатива придева:

- (1) *Бурек је *велико добар у Нишу него у Београду. (2)*

Бурек намного лучше в Нише, чем в Белграде.

- (2) *Ово пролеће је *велико хладан него прошле године. (2)*

Эта весна намного холоднее, чем в прошлом году.

- (3) *Булевар краља Александра је *сама дуга улица у Београду. (3)*

- (4) *Булевар краља Александра је *преко дуг улица у Београду. (1)*

Бульвар короля Александра самая длинная улица в Белграде.

- (5) *Овај телефон је *самиј квалитетан у нашој продавници. (2)*

Этот телефон самого высокого качества в нашем магазине.

Анализирајући наведене примере долазимо до закључка да су ученици, под утицајем сложеног компаратива карактеристичног за писано изражавање у руском језику, покушали да у српском креирају компаратив коришћењем њима познатог придева *велики* у функцији интезификатора коју има непроменљиви облик *бóлее* у матерњем. Исти поступак применили су и при грађењу суперлатива, с тим што су употребили транскрибовани облик руске заменице *самый* и облик позитива придева. Реч је о позитивном утицају матерњег језика на страни¹⁰ у циљу реализације говорног чина у случајевима када језички образац говорнику страног језика није (добро) познат.

10 Више о позитивном међујезичком утицају прочитати у: KAMINS 1983.

Грешке чији је узрок реинтерпретација

а) Погрешна употреба акузатива у функцији правог објекта:

(1) *Јуче смо видели *ваших пријатеље. (9)*

Вчера мы видели ваших друзей.

И у српском и у руском језику прави објекат може бити исказан акузативом без предлога, односно генитивом – у оним случајевима када се ради о парти- тативном или словенском генитиву (PIPER, KLAJN 2013: 368; TOŠOVIĆ 1988: 373). Међутим, у руском језику понекад може да се употреби и генитив и акузатив¹¹. С обзиром на ту особину, наведена именица *друг* у руском језику може бити исказана обликом акузатива који је једнак облику генитива множине *друзей*, што нас наводи на закључак да је у датој ситуацији дошло до међујезичког утицаја и процеса реин- терпретације.

(1) *Зоран *четвртак иде после подне на *посау. (2)*

Зоран по четвергам ходит на работу после полудня.

(2) *Он пере *зуби. (5)*

Он чистит зубы.

До наведених грешака је дошло услед међујезичког утицаја руског на срп- ски језик. Ученици су у прве две реченице применили наставке акузатива једнине и множине који се користе у руском језику за означавање ствари, а који су идентични номинативу једнине и множине (PIPER, STOJNIC 2002: 56, 58).

5.2.2. Интралингвалне (унутарјезичке) грешке. Забележили смо само три унутарјезичке грешке – *погрешно распоређивање или погрешан ред речи, неразлико- вање надежних облика за означавање места и правца кретања и грешка у изражава- њу ситуација социјативне и спаицијалне егзистенцијалне конекције.*

а) Погрешно распоређивање или погрешан ред речи у реченици:

Ова врста грешке настаје неправилним распоређивањем једне или више речи у исказу и појављује се у потврдним (1–3), одричним (4) и упитним реченица- ма (5–6), односно услед непознавања простих форми *футура I* у српском језику (7), због чега су ученици реченице почињали енклитичким обликом презента помоћног глагола *хтети*.

(1) **Зато што она је медицинска сестра. (1)*

(2) *Зоран *по занимању је програмер у једној фирми. (1)*

(3) *Вељко *вратио се са студија у *иностранству и сада је стално у Нишу. (1)*

Познато је да ни у руском ни у српском језику прави објекат није изражен само генитивом или акузативом. Избор облика речи зависи од семантике глагола. Међутим, у српском језику генитив се све више замењује акузативом – у српском језику генитив се све више замењује, док је тај процес у (руском још увек у току (MILOŠEVIĆ 2016: 175

- (4) *Никад *возио нисам се.* (1)
 (5) *Како је на посао дошао?* (1)
 (6) **Ће падати снег сутра.* (1)

Иако се за српски језик тврди да има „релативно слободан” ред речи у реченици (PIPER, KLAJN 2013: 437; HALUPKA-REŠETAR 2011: 21), постоји зачуђујуће много правила која ту слободу ограничавају. Под релативно слободним редом речи подразумева се могућност померања реченичних елемената без бојазни да ће се значење исказа променити. Међутим, пракса показује да у настави српског као страног језика управо тај релативно слободан ред речи представља проблем за његово савладавање. Ковачевић (2012: 42) увиђа да је „унутарсинтаксемски ред компонената првенствено условљен граматичко-семантичким статусом непунозначних ријечи, које се по правилу распоређују испред пунозначних”. У датим примерима до грешака је дошло управо због тога што није испоштовано наведено синтаксичко правило, већ су се непунозначне речи нашле иза пунозначних.

б) Неразликовање падежних облика за означавање места и правца кретања:

- (1) *Обично петком после *вечера иде са *другови у *кафићу или у кафану.*

Обычно по пятницам после ужина он ходит с друзьами в кафе или ресторан.

- (2) *Зоран петком иде после подне на *факултету.* (2)

Зоран по пятницам ходит на факультет после полудня.

- (3) *Ако није уморан, после вечере оде са друговима у кафићу.* (4)

Если он не устал, то после ужина ходит с друзьами в кафе.

- (4) *До два *сат ујутру обавезно буде у *кревет.* (2)

До двух часов ночи он обязательно находится в постели.

- (5) *Ја сам студенткиња и лекторка на *филозофски факултету.* (4)

Я студентка и преподаватель на Философском факультете.

- (6) *Он је у *купатило.* (8)

Он находится в ванной.

Према М. Ивић (1983: 198) акузатив и локатив се сврставају у тзв. *падеже контакта*. „За изграђивање семантичког спектра акузатива релевантан значај имају [...] два момента међусобно уско повезана: представа о динамичности, тј. о процесу остварења радње и представа о остварењу потпуног контакта између радње и датог објекта” (IVIĆ 1958: 151), што практично значи да се акузатив перципира као падеж за означавање *правца кретања*. Са друге стране, М. Ивић (1958: 143) истиче да је локатив „пре свега падеж места”, који се одликује немаркираношћу у погледу

избора именичких и глаголских лексема које именују место и радњу. „Он има своје место у једном нарочитом троуглу односа А – И – Л, где се, за разлику од акузатива који обележава *место завршетка радње*, помоћу друга два наведена падежа обележава *место тока радње у целини*” (MILORADOVIĆ 2003: 246). У датим примерима (1–3) грешке су последица мешања значења акузатива и локатива, односно (4–6) употребе акузатива као општег падежа у локативној функцији. У питању су грешке које се не могу уско везати само за говорнике из Русије, већ за све странце који уче српски језик и чији настанак је условљен недовољним познавањем глаголског система стандардног српског језика.

в) Грешке у изражавању ситуација социјативне и спацијалне егзистенцијалне конекције засноване на принципу мале удаљености два ентитета или више њих.

(1) *Деца, која расту уз *животињама уче да се брину о некоме.* (1)

Дети, которые растут с животными, учат заботиться о ком-то.

У српском језику се социјалне конекције малог растојања изражавају по моделу *уз + акузатив*, као и социјативним генитивним конструкцијама *крај*, *покрај*, *поред + генитив*, док се у руском употребљава локативна конструкција: *при + генитив*. Но, у оба језика могућа је протосоцијативна реформулација исказа овог типа коришћењем инструментала. Услед недовољне усвојености падежног система, ученици су покушали да нађу „прелазно решење” исказано конструкцијом *уз + инструментал*.¹²

5.3. Анализа грешака на ортографском нивоу. Грешке које су на ортографском нивоу направили ученици из Русије представљају типске грешке које праве странци на почетном нивоу учења српског језика као страног. Реч је о грешкама фонетско-фонолошке природе које се могу прочитати приликом писања, односно непоштовању научених правописних правила. Прве су резултат утицаја матерњег језика који у свом систему не поседује специфичне гласове српског језика, а друге резултат недовољне савладаности прописаних правила. И на ортографском плану смо препознали све типове грешака, осим грешака чији је узрок реинтерпретација.

5.3.1. Интерлингвалне (међујезичке) грешке

Грешке чији је узрок недиференцијација

а) Мешање сугласника [ć] и [č]: *сречне–срећне, куче–куће, кучни–кућни, нарођито–нарочито, уће–уче; мађор–мачор; че пити – ће пити, помочу–помоћ, Петровић–Петровић, следечем–следећем.*

У руском језику опозиција међу гласовима [ć] и [č] није диференцијалне природе, што директно утиче на неразликовање ових гласова у систему страног (српског) језика. Наиме, „руско [č] је меко, а наше тврдо” (Тошовић 1988: 21). Налази се између српских гласова [č] и [ć] – мекше је од [č], али не толико колико [ć].

б) Мешање сугласника [l] и [lj], односно [n] и [nj]: *вељики–велик, понеделком–понедељком, Аљександар–Александар; Вероњика–Вероника.*

12 О грешкама странаца приликом учења и употребе предлошко-падежних конструкција у српском језику видети: MITIĆ, STEFANOVIĆ 2016.

Изговор меких сугласника [l] и [n] у руском језику узрокује неправилно писање, односно употребу сугласника *ль* и *њ* у српском. Наиме, руски меки сонанти [л'] и [н'] мекши су од српских сонаната [л] и [н], али су тврђи од српских [љ] и [њ].

Грешке чији је узрок супердиференцијација

а) Писање сложеног предлога: *из-међу* (12).

Наведена грешка препозната је у чак дванаест тестова ученика из Русије. С обзиром на чињеницу да се сви предлози у српском књижевном језику пишу без посебног означавања префикса и основе, поставља се логично питање због чега се већи број ученика одлучио за овакав начин писања. Наиме, судећи према *Граматици рускога језика* Б. Тошовића (1988: 352), неки сложени предлози са значењем просторне релације *иза* и *испод* пишу се у руском језику на следећи начин: *из-за*, *из-под*. Како српски језик не познаје такав начин писања предлога, у питању је грешка чији је узрок супердиференцијација, по којој су руски говорници применили начин писања својствен матерњем језику.

б) Коришћење графема *я* за означавање групе *-ја*: *фотография*, **Я сам се родио*. (5)

У питању је још једна релативно учестала грешка ексцерпирана из наведене грађе. Налази се на граници између грешке настале супердиференцијацијом, услед уношења језичких особина својствених матерњем језику у страни језик, односно унутарјезичких грешака, насталих због недовољне савладаности градива. Ипак, мишљења смо да је у питању грешка чији је узрок супердиференцијација, јер се замички систем српскога језика обрађује на самом почетку уџбеника и курсева.

в) Писање сонанта *р* у слоготворној позицији у виду групе *-ер*: *државног* уместо *државног*. (2)

Објашњење ове грешке проналазимо у литератури о постојању слоготворног *ґ* и слоготворног *ј* у прасловенском језику и то са двојаким звучањем – палаталним и веларним. У српском језику се изгубило слоготворно *ј* (осим у неким дијалектима), а слоготворно *ґ* се чува, те у том смислу српски чува извесну типолошку блискост са прасловенским језиком, што није случај са руским језиком. Губитак ова два слоготворна сугласника у руском језику десила се врло рано и у томе се огледа једна од типолошких одлика руског језика у односу на српски језик која је посебно приметна у настави српског језика као страног (MAROJEVIĆ 2001: 12).

5.3.2. Интралингвалне (унутарјезичке) грешке

а) Мешање сугласника [đ] и [dž]: *казанђијско* уместо *казанџијско*, *казанђија* уместо *казанџија*.

б) Мешање сугласника [ž] и [đ]: *вађан* уместо *важан*, *ђивот* уместо *живот*.

Реч је о грешкама карактеристичним за почетни ниво учења српског језика као страног. С обзиром на чињеницу да су: 1) „српскохрватски гласови [ć], [đ], [l], [n] мекши од руских [t'], [d'], [l'], [n']”, 2) да је „руско [č] меко, а наше тврдо” и 3) да се, услед специфичних карактеристика, ствара утисак „да је руско [ž] и [š] много

тврђе него српскохрватско” (Тошовић 1988: 21), грешке представљају нормалну појаву и последицу различитости двају фонолошких система и недовољне усвојености система страног језика.

в) Изостављање сонанта [j] након самогласника: *имау* уместо *имају*, *кои* уместо *који*.

г) Изостављање сонанта [j] на почетку речи: *едно* уместо *једно*.

Правило да се у руском књижевном језику „слова *я, е, ё, ю* читају као [ja], [je], [jo], [ju] или а) када стоје на почетку написане речи, или б) када су иза слова за самогласнике” (PIPER, STOJNIĆ 2002: 16) проузроковало је да ученици начине две грешке у вези са писањем сонанта *ј* у одређеним позицијама у речи.

д) Погрешно писање одричне речце *не* уз глаголе:

(1) *Како су јој за петама и како *несме ништа да ради.* (4)

Как они идут ей по пятам и как она ничего не может сделать.

(2) *Ја често када у журби прелазим улицу *неводи рачуна о томе иду ли кола.* (5)

Я часто не имею в виду движение машин, когда спеша перехожу улицу.

ђ) Писање назива институција малим словом:

(1) *Ја сам студенткиња и лекторка на *филозофски факултету у Нишу.*

Я студентка и преподаватель Философского факультета в Нише.

(2) *Ја сам *бил у *народном позоришту.* (2)

Я был в Национальном театре.

Писање негације испред глагола, придева и именица, као и писање великог слова јесу правописни садржаји предвиђени за изучавање на почетном нивоу (A1) учења српског језика, те начињене грешке представљају ништа друго до резултат њихове недовољне савладаности.

е) Писање скраћеног облика футура глагола који се у инфинитиву завршавају на *-ћи*:

(1) **Доћићу код вас.* (1)

Я приду к вам.

(2) *После испита вероватно *ићићу на море!* (2)

После экзамена, наверное, поеду на море!

Футур *I* у српском језику представља глаголско време које може имати сложен и прост лик. Раније у тексту смо већ навели разлике које постоје у грађењу футура *I* у српском и будућег времена у руском језику. Међутим, учење два начина у

грађењу простог футурског облика, у зависности од глагола у инфинитиву, представља тежак задатак за ученике на почетном нивоу учења језика, те су горенаведене грешке уобичајена појава.

6. Дискусија. Анализом грађе утврдили смо да су ученици из Русије на морфолошком нивоу начинили највећи број врста грешака (19), затим на ортографском (12), а најмање на синтаксичком (5). Забележене грешке претежно су интралингвалне природе, али уочили смо и више врста грешака интерлингвалне природе (9 врста на морфолошком, односно 2 врсте на синтаксичком и 5 врста на ортографском нивоу).

Број врста грешака на одређеном језичком нивоу

Графички приказ 1. Графички приказ броја врста грешака према језичким нивоима

Највећи број грешака и на интерлингвалном и на интралингвалном плану забележили смо у области образовања и употребе основних глаголских времена, образовања и избора одговарајућег падежног облика, односно одговарајуће форме компаратива и суперлатива. Приликом класификације грешака водили смо рачуна о основним карактеристикама српског и руског језика, односно сагледавали смо да ли је конкретна језичка особина својствена једном и/или другом језику. Пописали смо неколико врста грешака недиференцијације (3 врсте на морфолошком и 1 на ортографском), супердиференцијације (2 врсте на морфолошком, 1 врсту на синтаксичком и 3 врсте на ортографском нивоу), односно реинтерпретације (4 врсте грешака на морфолошком и 1 врсту на синтаксичком нивоу).

Грешке недиференцијације (морфолошки ниво – грађење облика перфекта без употребе помоћног глагола јесам, изостављање облика помоћног глагола јесам при формирању питања у перфекту, изостављање помоћног глагола јесам у функцији копуле именског или прилошког предиката; ортографски ниво – мешање сугласника [ć] и [č], мешање сугласника [l] и [lj], односно [n] и [nj]) проузроковане су непостојањем поменутих језичких елемената у руском језику, због чега ученици нису уочили њихову (разликовну) функцију у страном (српском) језику. Најфреквентнија међу њима на морфолошком нивоу јесте изостављање помоћног глагола јесам у функцији копуле именског, придевског или прилошког предиката, односно погрешно

писање речце не на ортографском нивоу.

Грешке супердиференцијације (морфолошки ниво – *грешке у грађењу перфекта, употреба погрешног облика партиципа перфекта*; синтаксички ниво – *грешке у образовању правилног облика компаратива и суперлатива*; ортографски ниво – *писање сложеног предлога, коришћење графема я за означавање групе -ја, грешке у писању сонанта р*) проузроковане су имплементацијом особина карактеристичних за руски језик, а које српски језик не поседује и не познаје. Ипак, најфреквентнија међу свим побројаним грешкама на морфолошком нивоу јесте *употреба погрешног облика партиципа перфекта*, односно *писање сложеног предлога* на ортографском нивоу.

Запазили смо да на морфолошком језичком нивоу доминирају грешке реинтерпретације (*грешке у образовању генитива једнине, грешке у образовању генитива у партитивним конструкцијама, грешке у образовању локатива, грешке у грађењу 3. лица једнине презента*), које настају услед сличности руског и српског језика – ученици су интерпретирали правила српског језика на начин карактеристичан за матерњи језик. *Грешка у образовању локатива* наметнула се као најчесталија на овом плану. На синтаксичком нивоу смо као најфреквентнију грешку издвојили *употребу погрешног облика акузатива у функцији правог објекта*.

Интралингвалне грешке узроковане су сложенешћу система стандардног српског језика, односно недовољном савладаношћу садржаја. Грешке класификоване унутар међујезичких се по својој природи разликују од оних које смо претходно навели у оквиру интерлингвалних иако су готово идентично формулисане. Разлика је у одговору на питање да ли (не) постоји утицај матерњег језика на страни. Уколико постоји, говоримо о грешкама интерлингвалне природе, а уколико не постоји, о грешкама интралингвалне природе. Сходно томе, запазили смо да су ученици грешке на морфолошком плану начинили приликом *употребе генитива, акузатива, инструментала и локатива, образовања 3. лица једнине и множине презента, футура I и компаратива*, при чему се као најфреквентнија појављује: *употреба одричног облика глагола имати*. На синтаксичком нивоу ученици су направили само три интралингвалне језичке грешке – *ред речи у реченици, неразликовање падежних облика за означавање места и правца кретања и грешка у изражавању ситуација социјативне и спацијалне егзистенцијалне конекције*. На ортографском плану грешке су проузроковане мешањем сугласника [đ] и [dž], [ž] и [ǰ], *неоправданим изостављањем сонанта [j]*, односно *некоришћењем правописних правила у вези са писањем речи, великог слова и одричне речце не*, која је препозната као најфреквентнија.

7. Закључак. У настави страног језика грешке не треба избегавати, јер оне, са једне стране, помажу наставнику да има прави увид у знања својих ученика, а, са друге стране, истраживачима да сазнају више о томе како се одређени језик учи и које су специфичности тог процеса. Што се више грешака попише и објасни, толико ће бити једноставније наставнику да се спреми за своје часове, изабере одговарајуће облике и методе рада, осмисли наставне материјале или изабере праве уџбенике. Такође, важно је да се при анализи и класификацији грешака у обзир узме и матерњи језик ученика због могућег међујезичког утицаја матерњег на страни (учени) језик.

Развој центара за учење српског као страног језика при универзитетима у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу утицао је да посебну пажњу истражи-

вачи усмере ка унапређењу битних теоријских и методолошких питања ове врсте наставе. Тако се у последњих десетак година окрећу ка анализи и типолошком одређењу грешака странаца који уче српски језик. Међутим, иако до сада има неколико спроведених истраживања, остало је много простора за нова којима би се допунио регистар могућих грешака ученика са истог језичког подручја. Захваљујући доброј међууниверзитетској сарадњи између универзитета из Русије и Универзитета у Нишу, већи број ученика из Русије је похађао часове српског језика у периоду од 2015. до 2019. године у Центру за српски као страни и нематерњи језик при Филозофском факултету. Анализом њихових завршних тестова на крају почетног курса учења српског језика као страног утврђено је присуство интерлингвалних и интралингвалних грешака, карактеристичних за ученике чији је матерњи језик руски.

Већи број уочених грешака је интралингвалне природе, до којих долази услед недовољног познавања система стандардног српског језика, показује нам да педесет и шест часова, колико су имали ученици из Русије, није довољан да би се квалитетно обрадили садржаји предвиђени на почетном нивоу учења српског језика. Грешке интралингвалне природе забележене су и на морфолошком и на синтаксичком и на ортографском нивоу, при чему је најмање забележено на синтаксичком нивоу. Узрок томе свакако лежи у чињеници да се на почетном нивоу учења језика обрађују једноставнији синтаксички садржаји. Грешке интерлингвалне природе забележене су такође на сва три нивоа, при чему највећи број грешака настаје услед реинтерпретације. Наравно, забележен је и одређен број грешака узрокован супердиференцијацијом и недиференцијацијом – 2 врсте на морфолошком нивоу, 1 на синтаксичком и 3 на ортографском (супердиференцијација), односно 3 врсте на морфолошком и 2 на ортографском (недиференцијација). При томе, грешке и интралингвалне и интерлингвалне природе односе се на погрешно грађење основних глаголских времена, погрешно образовање и употребу падежних облика и синтагми.

На крају, ово истраживање би требало да пружи увид наставницима српског као страног језика које грешке могу бити очекиване код ученика са руског језичког подручја приликом овладавања морфолошким, синтаксичким и ортографским садржајима на почетном нивоу учења језика. Задатак наставника је да одабере најбоље методичке системе за извођење наставе српског као страног језика и да ваљаним приступом и избором аутентичних материјала олакша ученику савладавање жељених садржаја.

Цитирана литература

- BAVIĆ 2018: BAVIĆ, Biljana. „Unutarjezičke greške u upotrebi oblika akuzativa u srpskom jeziku kao stranom”. *Srpski jezik – studije srpske i slovenske*, XXII (2018): 583–600. [orig.]
- БАБИЋ, Биљана. „Унутарјезичке грешке у употреби облика акузатива у српском језику као страном”. *Српски језик – студије српске и словенске*, XXII (2018): 583–600.
- ĐORĐEVIĆ 2017: ĐORĐEVIĆ, Kristina. „Analiza grešaka slovačkih maternjih govornika na početnom nivou učenja srpskog jezika kao stranog”. *Studia Balkanica Bohemo-Slovaica VII*, Brno: Moravské zemské muzeum Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy university, 2017: 691–697. [orig.]
- ЂОРЂЕВИЋ, Кристина. „Анализа грешака словачких матерњих говорника на почетном нивоу учења српског језика као

- страног”. *Studia Balkanica Bohemo-Slovaca VII*, Brno: Moravské zemské muzeum Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy university, 2017: 691–697.
- ZELJIĆ 2018: ZELJIĆ, Goran. „Prefiksoidi i srodni strani formanti u pravopisnim rečnicima srpskog jezika”. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* (ur. Jelica Jokanović-Mihajlov, Ana Krečmer, Aleksandar Milanović, Dragana Mršević-Radović, Živojin Stanojčić, Slobodan Pavlović, Galina Tjapko), 47/1 (2018), 373–387. [orig.] ЗЕЉИЋ, Горан. „Префиксоиди и сродни страни форманти у правописним речницима српског језика”. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Јелица Јокановић-Михајлов, Ана Кречмер, Александар Милановић, Драгана Мршевић-Радовић, Живојин Станојчић, Слободан Павловић, Галина Тјапко), 47/1 (2018), 373–387.
- IVIĆ 1958: IVIĆ, Milka. „Sistem predloških konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku”. *Južnoslovenski filolog*, XXII (1958): 141–166. [orig.] ИВИЋ, Милка. „Систем предлошких конструкција у српскохрватском језику”. *Јужнословенски филолог*, XXII (1958): 141–166.
- KOVAČEVIĆ 2012: KOVAČEVIĆ, Milloš. „Sintaksičkom konverzijom i semantički uslovljen vezani red riječi u savremenom srpskom jeziku”. *Srpski jezik, književnost, umetnost*, knj. 1, *Strukturne karakteristike srpskog jezika*, urednik Miloš Kovačević, Kragujevac: FILUM, 2012, 41–53. [orig.] КОВАЧЕВИЋ, Миллош. „Синтаксичком конверзијом и семантички условљен везани ред ријечи у савременом српском језику”. *Српски језик, књижевност, уметност*, књ. 1, Структурне карактеристике српског језика, уредник Милош Ковачевић, Крагујевац: ФИЛУМ, 2012, 41–53.
- KONČAREVIĆ 2004: KONČAREVIĆ, Ksenija. *Savremena nastava stranog jezika: sadržaj, organizacija, oblici*. Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2004. [orig.] КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија. *Савремена настава страног језика: садржај, организација, облици*. Београд: Славистичко друштво Србије, 2004.
- MAROJEVIĆ 2011: MAROJEVIĆ, Radmilo. *Russkaja grammatika Sopotaviteľnaja grammatika ruskogo i serbskogo jazykov s istoričeskimi kommentarijami*. Tom I. Moskva – Belgrad, 2001. [orig.] МАРОЈЕВИЋ, Радмило. *Русскаја грамматика Сопоставителнаја грамматика русског и сербског језиков с историческим коментарјами*. Том I. Москва – Белград, 2001.
- MILORADOVIĆ 2003: MILORADOVIĆ, Sofija. *Upotreba padežnih oblika u govoru Paraćinskog Pomoravlja – balkanistički i etnomigracioni aspekt*. Beograd: Etnografski institut SANU, 2003. [orig.] МИЛОРАДОВИЋ, Софија. *Употреба падежних облика у говору Параћинског Поморавља – балканистички и етномиграциони аспект*. Београд: Етнографски институт САНУ, 2003.
- MILOŠEVIĆ 2016: MILOŠEVIĆ, Stefan. „Tipologija gramatičkih grešaka ruskih govornika pri usvajanju srpskog jezika”. *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi III* (2016): 169–180. [orig.] МИЛОШЕВИЋ, Стефан. „Типологија граматичких грешака руских говорника при усвајању српског језика”. *Српски као страни језик у теорији и пракси III* (2016): 169–180.
- MITIĆ 2016: MITIĆ, Ivana, Marija. Stefanović. „Upotreba predloga u srpskom kao nematernjem jeziku kojim govore učenici albanske nacionalnosti”. *Ishodišta 2, Radovi sa II međunarodnog naučnog skupa Materijalna i duhovna kultura Srba u multietničkim sredinama i/ili perifernim oblastima održanog na Filozofskom fakultetu u Nišu 16–17. oktobra 2015. godine*, Niš, Temišvar: Filozofski fakultet u Nišu i Savez Srba u Rumuniji (Centar za naučna istraživanja i kulturu Srba u Rumuniji), 2016, 95–109. [orig.] МИТИЋ, Ивана, Марија. Стефановић. „Употреба предлога у српском као нематерњем језику којим говоре ученици албанске националности”. *Исходишта 2, Радови са II међународног*

научног скупа *Материјална и духовна култура Срба у мултиетничким срединама и/или периферним областима* одржаног на Филозофском факултету у Нишу 16–17. октобра 2015. године, Ниш, Темишвар: Филозофски факултет у Нишу и Савез Срба у Румунији (Центар за научна истраживања и културу Срба у Румунији), 2016, 95–109.

- NOVAKOVIĆ 2016: NOVAKOVIĆ, Aleksandar. „Hiperkorekcija u govoru učenika i studenata na području prizrensko-timočkog dijalekta”. *Književnost i jezik*, LXIII/3-4 (2016): 333–350. [orig.] НОВАКОВИЋ, Александар. „Хиперкорекција у говору ученика и студената на подручју призренско-тимочког дијалекта”. *Књижевност и језик*, LXIII/3-4 (2016): 333–350.
- PIPER 2013: PIPER, Predrag, Ivan Klajn. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2013. [orig.] ПИПЕР, Предраг, Иван Клајн. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2013.
- PIPER 2002: PIPER, Predrag, Mila Stojnić. *Ruski jezik*. Beograd: Zavet, 2002. [orig.] ПИПЕР, Предраг, Мила Стојнић. *Руски језик*. Београд: Завет, 2002.
- SUDIMAC 2019: SUDIMAC, Nina. „Najčešće greške prilikom usvajanja srpskog jezika kao stranog kod studenata rumunske nacionalnosti”. *Ishodišta 5*, Temišvar: Savez Srba u Rumuniji – Centar za naučna istraživanja i kulturu u Rumuniji – Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu, godina 5, broj 5 (2019): 441–455. [orig.] СУДИМАЦ, Нина. „Најчешће грешке приликом усвајања српског језика као страног код студената румунске националности”. *Исходишта 5*, Темишвар: Савез Срба у Румунији – Центар за научна истраживања и културу у Румунији – Филозофски факултет Универзитета у Нишу, година 5, број 5 (2019): 441–455.
- ARSIĆ PERIŠIĆ 2016: ARSIĆ, PERIŠIĆ, Olja. „Analiza grešaka u srpskom jeziku kao stranom na primeru italoфона”. *Српски као страни језик у теорији и пракси III* (2016): 155–168.
- BABIĆ 2016: BABIĆ, Biljana. *Unutarjezičke greške na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog*, doktorska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2016.
- BURZAN 1984: BURZAN, Mirjana. *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske narodnosti*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike, 1984.
- KORDER 1967: CORDER, Stephen Pit. „The Significance of Learners’ Errors”. *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition*, London: Longman, 1967, 19–27.
- KAMINS 1983: CUMMINS, Jim. „Language proficiency and academic achievement” [C]. In J. W. Oller, Jr. (ed.) *Issues in language testing research* [A]. Rowley, Mass.: Newbury House, 1983.
- DALI, BART 1974: DULY, Heidi, Marina Burt. „Natural sequences in child second language acquisition”. *Language Learning*, 24 (1974): 23–40.
- FRAJS 1945: FRIES, Charles. *Teaching and learning English as a foreign language*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1945.
- HALUPKA-REŠETAR 2001: HALUPKA-REŠETAR, Sabina. *Rečenični fokus u engleskom i srpskom jeziku*. Edicija E-disertacija, knjiga 1, Filozofski fakultet, Novi Sad, 2001.
- DŽEJMS 2013: JAMES, Carl. *Errors in language learning and use: Exploring error analysis*. Routledge, 2013.
- LADO 1957: LADO, Robert. *Linguistics across cultures*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1957.
- RIČARD 1975: RICHARDS, Jack. „A Non-Contrastive Approach to Error Analysis”. *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition*, London: Longman, 1975, 172–188.
- SELINKER 1969: SELINKER, Larry. „Interlanguage”. *IRAL*, 3 (1969): 114–132.

- SUDIMAC 2020: SUDIMAC, Nina. „An analysis of phonetic-phonological and orthographic errors when learning Serbian as a Foreign Language”. *Facta Universitatis* (Series Linguistics and Literature), 18/1 (2020): 109–118.
- TOUČ 1986: TOUCHIE, Hanna. „Second language learning errors: Their types, causes, and treatment”. *JALT Journal* 8/1 (1986): 75–80.
- TOUČ 1983: TOUCHIE, Hanna. *Transfer all related strategies in the acquisition of English relative clauses by adult Arab learners*. Unpublished doctoral dissertation, The University of Texas at Austin, 1983.

Александар М. Новакович
Эмилия Г. Йович

АНАЛИЗ И КЛАССИФИКАЦИЯ ОШИБОК РУССКИХ СТУДЕНТОВ, ИЗУЧАЮЩИХ СЕРБСКИЙ ЯЗЫК КАК ИНОСТРАННЫЙ НА НАЧАЛЬНОМ УРОВНЕ

Предметом данного исследования являются анализ и классификация ошибок, сделанных в процессе изучения сербского языка как иностранного. Материалом исследования служат проверочные тесты учеников из России, которые изучали сербский язык в течении 4 учебных лет в Центре сербского языка как иностранного на Философском факультете В Нише. В статье используются описательный метод, метод теоретического анализа и сопоставительный метод. Результаты показывают, что самое большое число ошибок интралингвального характера – ошибки сделаны как на морфологическом, так и на синтаксическом и орфоэпическом уровнях. Ошибки интерлингвального характера наблюдаются на морфологическом и орфографическом плане, при чем самое большое число ошибок появляется под влиянием процессов реинтерпретации, а потом и супердифференциации и нулевой дифференциации.

Ключевые слова: анализ ошибок, интерлингвальные и интралингвальные ошибки, сербский язык как иностранный